

Original Article

Received: 2024/09/08

Accepted: 2025/01/20

Examining the components of critical thinking in the story “Abu Muhammad Tanbal” by Yaqub Al-Sharoni

Mohammadtaher Pashakhani^{1*}, Ardashir Sadraddini¹, Mostafa Yegani¹

1.Department of Arabic
Language and Literature,
Faculty of Literature and
Humanities, Islamic Azad
University-Mahabad
Branch, Mahabad, Iran

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Introduction: The discourse on education has attained significant prominence in the modern era, and the philosophy for children has also been introduced. Matthew Lippmann is a principal theorist in this domain, having introduced a theory called "Philosophy for Children," referred to in Persian as "Fabek." In this theory, Lippmann seeks to underscore the category of cognition in literature pertaining to children. He believes that narratives ought to be evaluated and revised from this standpoint, as critical thinking is imparted to children during their formative years in this manner. Cognition is the defining trait of humanity, and the primary advancement and development of a community is predicated on intellectual thought. It is predicated on the belief that humanity can progress toward utopia and construct its perfect world. Given the critical role of cognition in human existence, enhancing intellectual capacity is essential, and the duty for this task rests with the educational systems and organizations within every culture. The primary focus of the current research is the role of literature and art in addressing this issue. This article aims to investigate the degree to which a work of Egyptian children's literature is influenced by the attributes of critical thinking. This essay endeavors to analyze the implementation of critical thinking elements in Yaqub Al-Sharouni's adaptation of a narrative from *One Thousand and One Nights*, namely the tale of "Abu Muhammad the Lazy," which is among the renowned stories in this collection. He altered the title of the piece to "The Laziness and the Crown of the Sultan" and modified its form and content. Nonetheless, the critical focus of this research is to address the subsequent two inquiries: What elements within the narrative of Al-Kaslan and Taj Al-Sultan facilitate the instruction of critical thinking in children? In what manner are these components utilized within the narrative?

Methodology: This study has analyzed the elements of Lippmann's theory in the narrative of Abu Muhammad Tanbol employing a descriptive and analytical approach. Data acquisition was conducted via library methodologies. An effort has been undertaken to delineate the elements of Lippmann's theory within the narrative, utilizing credible sources in critical thinking and the text itself, and to provide suitable analyses grounded in critical thinking, contingent upon the extent to which the components align with the evidence presented in the example.

Findings: The research findings indicate that nine components of Lippmann's fifteen were analyzed in the narrative of Abu Muhammad the Lazy. The initial element of the study involved inquiries connected to learning, which the author adeptly utilized at the outset of the narrative across several situations. The author emphasizes the interrelation among several fields and, in certain instances, has constructed links between disparate bodies of knowledge inside the narrative. The element of inference derived from dialogues and actions was also analyzed in the narrative, and the author endeavored to encapsulate the dialogues and actions. The author employed few phrases, resulting in minimal use of the component for elucidating terminology. The evaluation of solution incompatibility was conducted in one or two instances, and the author has accurately identified the inaccuracies in certain solutions. The author has discovered the foundational hypotheses and utilized them as the basis of his narrative. The narrative of Abu Muhammad the Lazy employs reasoning, educational elements, and analogies, particularly when general slogans are articulated.

Discussion and Conclusion: The narratives of Yaqub Al-Sharouni, akin to the majority of children's literature, exhibit characteristics such as linguistic simplicity, content clarity, structured form, and exact arrangement, which significantly impact the scope and implementation of Lippmann's critical thinking elements. This structure and form have facilitated the formation and use of Lampan's critical thinking components in a comprehensive and accurate manner. This article aims to analyze "Al-Kaslan and the Crown of the Sultan" by Yaqub Al-Sharouni, a reinterpretation of "Muhammad Kaslan" from *One Thousand and One Nights*, through the lens of critical thinking, particularly focusing on the reinforcement of children's social dimensions within the context of Egyptian society. Authors of children's literature The author's methodology about critical thinking and its significance in education for revising and modernizing the narrative of *One Thousand and One Nights*. The findings indicate that the narrative, although an adaption of classical literature, incorporates elements of critical thinking, so enhancing the child's cognitive development through the use of this theoretical framework. The story of the sloth and the Sultan's Crown, by considering successive and interesting events, posing appropriate and logical questions (the question of why the sloth became rich), establishing connections between different areas of thought (the relationship between laziness and wealth), not leaving narrative parts scattered and presenting conclusions from them, explaining ambiguities and explaining ambiguous points (explaining the character's nickname that does not match his wealth), evaluating the incorrect strategies that the characters use in some cases, justifying beliefs and decisions, even if they are strange and seemingly incorrect (such as buying a monkey), timely use of analogy and simile (comparing the sloth with kings and emperors), discovering false beliefs (not distinguishing between illness and laziness), learning to criticize and teach it (criticizing the appearance of the monkey when buying), understanding what is in the mind (justifying the reason for buying a monkey), has repeatedly and purposefully used critical thinking factors and has created a story with a high level of thoughtfulness.

Keywords: Yaqub Al-Sharouni, The Sloth and the Sultan's Crown, Rewriting, Limpen, Critical Thinking.

How to cite this article:

Pashakhani, Mohammadtaher, Sadraddini, Ardashir and Yegani, Mostafa, 2024-2025, "Examining the components of critical thinking in the story *Abu Muhammad Tanbal* by Yaqub Al-Sharoni", *Arabic Literature Criticism*, 15, 2 (29): pp. 49-63.

*corresponding Author Email Address: taher.pashakhani@gmail.com

DOI: 10.48308/jalc.2025.236845.1340

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

محمدطاهر پاشاخانی^۱، اردشیر صدرالدینی^۱، مصطفی یگانی^۱

بررسی مؤلفه های تفکر انتقادی در حکایت «ابومحمد تنبل» از یعقوب الشارونی

چکیده مبسوط

هدف و مقدمه: بحث تعلیم و تربیت در دوران معاصر اهمیت زیادی پیدا کرد و، به دنبال آن، فلسفه برای کودکان نیز مطرح شد. یکی از نظریه پردازان اصلی در این زمینه «متیو لیپمن» است که نظریه ای با عنوان «فلسفه برای کودکان» ارائه کرد که در فارسی با نام انحصاری «فبک» شناخته می شود. لیپمن در این نظریه سعی دارد، در آثاری که در حوزه کودک نوشته شده است، بر مقوله تفکر تأکید کند. از دیدگاه او، داستان ها را باید از این منظر بازبینی و بازنویسی کرد، زیرا تفکر انتقادی در سال های اول زندگی از این طریق به کودکان آموزش داده می شود. تفکر ویژگی اصلی انسان است و رشد و پیشرفت اصلی یک جامعه مبتنی بر تفکر است؛ براساس تفکر است که انسان ها می توانند به سمت مدینه فاضله حرکت کنند و دنیای ایده آل خود را بسازند. با توجه به جایگاه حساس تفکر در زندگی بشری، تقویت اندیشه ورزی نیز بسیار ضروری است و بار این مسئولیت بر دوش آموزش و پرورش و نهادهای آموزشی هر جامعه است. اما اینکه ادبیات و هنر چگونه می تواند در این امر کمک کند، دغدغه و مسئله اصلی پژوهش حاضر است. هدف این مقاله کشف میزان برخورداری اثری از ادبیات کودک مصر از ویژگی های تفکر انتقادی است. این مقاله در تلاش است با بررسی یک قصه اقتباسی از هزار و یک شب، یعنی قصه «ابومحمد تنبل»، که از قصه های مشهور این کتاب است، به بررسی نحوه کاربست مؤلفه های تفکر انتقادی در بازنویسی یعقوب الشارونی پرداخته شود. او در اثر بازنویسی عنوان اثر را «الکسلان وتاج السلطان» بازآرایی کرده و تغییراتی در شکل و محتوا داده است، اما آنچه در این پژوهش اهمیت دارد، پاسخ گویی به دو سؤال زیر است: قصه الکسلان وتاج السلطان از چه مؤلفه هایی برای آموزش تفکر انتقادی به کودکان برخوردار است؟ نحوه کاربرد این مؤلفه ها در قصه مذکور به چه صورت است؟

روش شناسی: این تحقیق به روش توصیفی و تحلیلی به بررسی مؤلفه های نظریه لیپمن در داستان ابومحمد تنبل پرداخته است. جمع آوری داده ها به صورت کتابخانه ای بوده و تلاش شده، با استفاده از منابع معتبر در حوزه تفکر انتقادی و متن داستان، مؤلفه های نظریه لیپمن در داستان استخراج شود و، برحسب میزان انطباق مؤلفه ها با شواهد مثال، تحلیل های مناسب با تفکر انتقادی ارائه گردد.

یافته ها: طبق یافته های پژوهش نه مؤلفه میان پانزده مؤلفه لیپمن در داستان ابومحمد تنبل بحث و بررسی شد. «یادگیری پرسش های مرتبط» اولین مؤلفه در بررسی اثر بود که نویسنده از این امکان در آغاز داستان بهره گرفته و در زنگاه های مختلف از آن استفاده کرده است. نویسنده به ارتباط میان رشته های مختلف اهمیت داده و در برخی مواقع میان دانش های مختلف در داستان ارتباط برقرار کرده است. مؤلفه «استنتاج از گفت وگوها و رفتارها» هم در داستان بررسی شد و به تلاش نویسنده به چگونگی جمع بندی گفت وگوها و رفتارها پرداخته شد. نویسنده اصطلاحات زیادی به کار برده و، در نتیجه، مؤلفه «توضیح اصطلاحات» بسیار اندک به کار رفته است. «ارزش یابی ناسازگاری راهکار» در یکی دو مورد انجام گرفته و نویسنده به طور دقیق به چگونگی نادرستی برخی از راهکارها پرداخته است. همچنین نویسنده به شناسایی فرضیه های زیربنایی پرداخته و آنها را اساس روایت خود قرار داده است. مستدل کردن برخی عقاید و استفاده از آموزش و تشبیه در داستان ابومحمد کسلان، به ویژه زمانی که شعارها به طور کلی بیان می شود، استفاده شده است.

بحث و نتایج: داستان های یعقوب الشارونی مانند بیشتر داستان های کودکان دارای ویژگی هایی مانند سادگی زبان، وضوح محتوا، فرم و سازماندهی دقیق است و این ویژگی ها در میزان و کاربرد مؤلفه های تفکر انتقادی لیپمن تأثیرگذار است. چنین ساختار و شکلی موجب پیدایش و به کارگیری مؤلفه های تفکر انتقادی لیپمن به شکلی فراوان و دقیق شده است. هدف این مقاله بررسی یکی از داستان های «الکسلان وتاج السلطان» نوشته یعقوب الشارونی است که بازنویسی داستان «محمد کسلان» در هزار و یک شب است. از منظر کاربرد عناصر تفکر انتقادی تا حدی که به کارگیری جنبه های تقویت کننده جنبه های اجتماعی کودکان در جنبه های اجتماعی مصر انجام شود. نحوه عمل نویسنده به مقوله تفکر انتقادی و اهمیت آموزشی آن در بازنویسی و نوسازی داستان هزار و یک شب قابل توجه است. نتیجه نشان می دهد که داستان مورد بحث، با وجود اینکه اقتباسی از ادبیات کهن است، از مؤلفه های تفکر انتقادی در این بین استفاده کرده و نویسنده با به کارگیری مؤلفه های این نظریه در جای جای اثر به تقویت تفکر کودک کمک کرده است. حکایت الکسلان وتاج السلطان با توجه به رویدادهای پیاپی و جذاب، طرح سؤالات بجا و منطقی (سؤال از چرایی ثروتمند شدن کسلان)، ایجاد ارتباط میان حوزه های مختلف اندیشگانی (رابط میان تنبلی و ثروتمندی)، رها نکردن بخش های روایی به گونه پراکنده و ارائه نتیجه گیری از آن، توضیح ابهامات و شرح نقاط مبهم (شرح لقب شخصیت که با ثروت وی همخوانی ندارد)، ارزیابی راهکارهای نادرستی که شخصیت ها در برخی موارد به کار می برند، مستدل کردن اعتقادات و تصمیمات، هر چند که عجیب و به ظاهر نادرست باشد (به مانند خرید بوزینه)، کاربرد بهنگام قیاس و تشبیه (مقایسه کسلان با شاهان و امپراتورها)، کشف عقاید غلط (عدم تمایز میان بیماری و تنبلی)، یادگیری انتقاد کردن و آموزش آن (انتقاد از ظاهر بوزینه هنگام خرید) و فهمیدن آنچه در ذهن است (توجه علت چرایی خرید بوزینه) عوامل تفکر انتقادی را به کرات و هدفمند به کار برده و حکایتی با بار فکروورزی بالا پدید آورده است.

واژگان کلیدی: یعقوب الشارونی، الکسلان وتاج السلطان، بازنویسی، لیپمن، تفکر انتقادی.

۱. گروه زبان و ادبیات عرب،
دانشکده ادبیات و علوم انسانی،
دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد،
مهاباد، ایران

استناد به این مقاله: پاشاخانی،
محمدطاهر، صدرالدینی، اردشیر و
یگانی، مصطفی، پاییز و زمستان
۱۴۰۳ ش. «بررسی مؤلفه های تفکر
انتقادی در حکایت ابومحمد تنبل از
یعقوب الشارونی»، پژوهشنامه نقد
ادب عربی، ش ۲ (پیاپی ۲۹)، س ۱۵،
صص ۴۹-۶۳.

*corresponding Author Email Address: tahr.pashakhani@gmail.com

DOI: 10.48308/jalc.2025.236845.1340

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

۱. مقدمه

تفکر اصلی‌ترین شاخصه انسان است و زمینه اصلی توسعه و پیشرفت یک جامعه‌ای برحسب تفکر و اندیشیدن بنا نهاده شده؛ برحسب تفکر است که انسان‌ها می‌توانند به سمت آرمان‌شهر حرکت کنند و جهان آرمانی خود را بسازند. با توجه به جایگاه خطیر تفکر، پروراندن تفکر و تقویت فکروورزی و اندیشه‌کردن نیز بسیار ضروری است و بار این مسئولیت برعهده آموزش و نهادهای آموزشی هر جامعه است، اما اینکه ادبیات و هنر چه کمکی می‌تواند در این امر بکند، دغدغه و مسئله پژوهش حاضر است. محصولات و فرآورده‌های ادبی، به‌ویژه آثار داستانی، از اهمیت بسزایی در تکوین، تقویت و پویاگرایی اندیشه دارد. اصولاً تقویت فکروورزی برای کودکان، که هنوز اندیشه آنان شکل نگرفته، بیشتر از سایر دوره‌های سنی حائز اهمیت است و ادبیات داستانی یار غار کودکان و نوباوگان است، حتی زمانی که خواندن و نوشتن یاد نگرفته‌اند و به مدرسه نرفته‌اند، به‌گونه‌ای اساسی در تفکر فکروورزی کودک در همان سنین ابتدایی نقش دارد. داستان یار غار کودک قبل از شروع به تحصیل و تا دوره نوجوانی و جوانی، یعنی زمانی که هنوز درگیر مسئله آموزش است و ذهن او برای تقویت جای توسعه دارد، قلمداد می‌شود. بنابراین، توجه به داستان و بررسی میزان برخورداری داستان از فکروورزی از اهمیتی حیاتی برخوردار است (کوکبی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۸).

آثار کهن ادبیات اسلامی همواره، به‌عنوان اصلی‌ترین منابع برای نویسندگان ادبیات کودک، در دوره معاصر نقش ایفا کرده است. آنچه نباید از نظر دور داشت بازنویسی آثار کهن و مطابقت آن با اهداف آموزشی جدید به‌ویژه مقوله تفکر انتقادی است. یعقوب الشارونی، نویسنده طراز اول ادبیات مصر، آثار متعددی در زمینه ادبیات کودکان نوشته است که غالب آنها برگرفته از قصه‌های کلاسیک عربی از جمله هزار و یک شب، کلیله و دمنه، سیره‌ها و قصه‌های فولکلور و اصیل عربی است (بختیه، ۲۰۲۲: ۱۱۸). کتاب‌هایی نظیر هزار و یک شب در این اقتباس نقش ممتازی دارد

و بسیاری از قصه‌های نوشته‌شده از سوی نویسندگان بازنویسی از همین کتاب به زبان امروزی است، اما آنچه در این تحقیق موردتوجه است، برخورداری این آثار از مؤلفه‌های فکروورزی است. مسلماً زمینه قراردادن حکایت‌هایی از هزار و یک شب به‌عنوان قصه‌هایی فنی و دارای هنر سازه سبب می‌شود که الشارونی به‌طور خودکار از حکایت‌هایی با ظرافت‌های داستانی و پیرنگ برخوردار باشد، اما باید توجه کند که این آثار برای مخاطبان امروزی نگاشته نشده و ضرورت بازنویسی و توجه به نیازهای امروز در حوزه آموزش بسیار ضروری است. بنابراین، نویسندگان می‌بایست با ایجاد تغییراتی در قصه، که در فرایند هر اقتباسی مقتضی و متوقع است، میزان بار فکروورزی و تفکر انتقادی آثار را افزایش دهد. این مقاله در تلاش است با بررسی یک قصه اقتباسی از هزار و یک شب، یعنی قصه «ابومحمد تنبل» که از قصه‌های مشهور این کتاب است، به بررسی نحوه کاربست مؤلفه‌های تفکر انتقادی در بازنویسی یعقوب الشارونی پرداخته شود. او اثر بازنویسی عنوان اثر را «الکسلان و تاج السلطان» بازآرایی کرده و تغییراتی در شکل و محتوا داده است، اما آنچه در این پژوهش اهمیت دارد، پاسخ‌گویی به دو سؤال زیر است:

- قصه الکسلان و تاج السلطان از چه مؤلفه‌هایی برای

آموزش تفکر انتقادی به کودکان برخوردار است؟

- نحوه کاربرد این مؤلفه‌ها در قصه مذکور به چه صورت

است؟

۱-۱. پیشینه

درباره ادبیات کودکان و داستان‌های این حوزه و ارتباط آن با آموزش تفکر انتقاد پژوهش‌های چندی صورت گرفته است که از جمله آنها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- مهسا رجبی و همکاران در مقاله «افسانه‌های ایرانی پریان

ابزاری برای فکروورزی کودکان (رهیافتی آموزشی براساس نظریه

لیپمن (مجله تفکر و کودک، ۱۳۹۶) تلاش کرده‌اند پنج افسانه

ایرانی پریان را براساس نظریه لیپمن در پاسخ به پرسشی که چگونه این افسانه‌ها پاسخ‌گوی برخی اندیشه‌های کودکان هستند، با رویکردی توصیفی-تحلیلی بررسی کنند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که این افسانه‌ها مفاهیمی متعالی مانند زیبایی، عشق، دانایی، خودبینی دارد و درون مایه فلسفی آن‌ها غنی و زمینه‌ساز تکوین پرسش‌های چالشی در ذهن کودکان است.

- سیده زهرا حسینی و همکاران در مقاله «بررسی تطبیقی جایگاه تفکر فلسفی در بازنویسی داستان حی بن یقظان کیلانی و بچه‌آدم آدریزدی با نظریه لیپمن» (مجله تفکر و ادب، ۱۳۹۸) به بررسی تطبیقی بازنویسته کتاب حی بن یقظان اثر کامل کیلانی از مصر و مهدی آدریزدی از ایران از جهت حضور مؤلفه‌های نظریه لیپمن پرداخته و نحوه کارایی این دو را از جهت آموزش تفکر بررسی کرده است.

- فرحناز حیدرنسب و همکاران در مقاله «شگردهای فکروری در داستان‌های فرهاد حسن‌زاده بر پایه نظریه لیپمن (مطالعه موردی: داستان‌های گروه سنی الف، ب و ج)»، (مجله تفکر و کودک، ۱۴۰۰) چگونگی بسندگی و بسامد گونه‌های فکروری فلسفی خلاق، مراقبتی و انتقادی را در داستان‌های کودکان گروه «الف، ب و ج» فرهاد حسن‌زاده، همچنین توانش و قابلیت پرورش فکروری فلسفی آن‌ها را در کودکان بر پایه برنامه فیک در انگاره لیپمن با رویکردی توصیفی-تحلیلی بررسی کرده است.

- زهرا حسینی و تورج زینی‌وند در مقاله «آموزش اندیشه برای کودکان در ادبیات داستانی معاصر مصر (مطالعه موردی: «تاجر بغداد» اثر کامل کیلانی براساس نظریه لیپمن)» (زبان و ادبیات عربی، ۱۴۰۰) سعی کرده‌اند تا، با بهره‌گیری از مؤلفه‌های متیو لیپمن، مؤلفه‌های اندیشه‌ورزی را ضمن بررسی شیوه بازخوانی این داستان کهن در این اثر داستانی معاصر تحلیل نمایند. برنامه فلسفه برای کودکان، که بنیان‌گذار آن لیپمن است، در صد است، تا به وسیله داستان، نیاز اساسی مخاطبان خردسال را، که همان آموزش اندیشه، استدلال، نقد، پرسش از چیستی و

چرایی پدیده‌ها، آموزش استفاده از آموخته‌ها در زمان و مکان مناسب، دریافت پاسخ پس از تأمل و اندیشه، درک ارتباط منطقی بین پدیده‌هاست، پاسخ دهد. او، به وسیله داستان، کودکان و نوجوانان را از نقدناپذیری، مطلق‌گرایی و عدم توجه به آراء دیگران پرهیز می‌دهد. کودکان در فرآیند داستان یاد می‌گیرند که فرضیه‌ها را به چالش بکشند و استدلال‌ها را بیازمایند و به دنبال حقایق باشند.

مقالات و پژوهش‌های دیگری نیز وجود دارد که دسته‌وگریخته آثار ادبی کلاسیک و آثار خارج از حوزه ادبیات کودکان را بررسی کرده است. مقاله حاضر، از آنجایی که به بررسی یک اثر بازنویسی‌شده از هزار و یک شب می‌پردازد، پژوهشی نو است و تلاش می‌کند دخالت‌های نویسنده برای تقویت اندیشه‌ورزی را در قصه بازنویسی‌شده بحث و بررسی کند.

۲. بحث و بررسی

در این بخش از مقاله به اصلی‌ترین مؤلفه‌های تفکر انتقادی لیپمن در قصه «الکسلان وتاج السلطان» با توجه به قصه مبدأ کهن، یعنی «ابومحمد تنبل» در هزار و یک شب، پرداخته می‌شود.

۱-۲. یادگیری پرسیدن سؤالات مرتبط

پرسش و سؤال کردن مرتبط و اصولی در یک متن روایی از مشخصه‌های تفکر انتقادی لیپمن است و از نظر او مرتبط پرسیدن و خوب پرسیدن فرایند پرسیدن را به کودک می‌آموزد و در نتیجه در باروری ذهن جست‌وجوگر و دقت‌بین وی تأثیر می‌گذارد. «معلم در حلقه تفکر نقش میانجی دارد. باید با سوق دادن دانش‌آموزان به توجه به نکته‌ها، موضوعات و عوامل مهم بحث و تمرکز و تناسب را برقرار کند. با دلیل خواستن و توضیح یا شفاف سازی نظرات، آن‌ها را به جست‌وجوی معنا وادار کند. با ایجاد پیوند بین نظرات ارائه شده و نظرات جدید، بحث مفاهیم را بسط دهد. از پاداش‌های کلامی و غیر کلامی برای ایجاد نگرش مثبت در باره بحث استفاده کند.

در پایان، ارائه خلاصه‌ای از مباحث ارائه شده از سوی معلم با استفاده از یادداشت‌ها، استدلال‌ها، پرسش‌ها و موضوعات مهم می‌تواند مفید باشد (فیشر، ۲۰۰۳: ۳۳۲). در همه این موارد کودک با استفاده از پرسش برنامه عملیاتی خود را پیش می‌برد.

داستان‌نویس مشهور مصری در حکایت «الکسلان وتاج السلطان» در بزنگاه‌های مختلف سؤالاتی مرتبط و مهم طرح کرده است. قصه مبنا یعنی هزار و یک شب با استفاده از این سؤالات به قصه‌ای آموزشی و اثرگذار در حلقه تفکر انتقادی تبدیل می‌شود. چنین سؤالاتی در مواقعی که ذهن کودک نیازمند تفکر در باره رخدادهای مطرح می‌شود. مثلاً نویسنده از زبان هارون الرشید (۷۶۳-۸۰۹)، زمانی که در مقابل گنج‌های بی‌کران فردی به نام «تنبل» مواجه می‌شود، سؤالاتی از چگونگی حاصل شدن این گنج‌ها به زبان می‌آورد و ذهن کودک نیز درگیر پاسخ و چرایی آن می‌شود: «تعجب الرشید اشد العجب فسأل عبدالسلام: «من أين لك كل هذا، والناس لا تعرفك إلا بقلب الكسلان؟ كما أخبروني أن والدك ظل طوال حياته حلاقاً ولم يترك ميراثاً؟» (الشاروني، ۱۹۹۰: ۴).

هارون الرشید که از داشتن جواهر خاص محروم بود، اینک از اینکه فردی که به تنبل بودن شهرت است و آن جواهر را دارد، شگفتی به او دست می‌دهد و سؤالاتی مرتبط یعنی «این ثروت از کجا آمده است» را طرح می‌کند، زیرا هم او به تنبلی شهرت دارد و هم اینکه پدرش پیرایش‌گری ساده بود و هیچ میراثی به جا نگذاشته بود. پس، چنین تعجبی بجاست و چنین سؤالی مرتبط و منطقی است. هارون الرشید در صحنه آغازین داستان، زمانی که به او گفته شده فردی در بصره این مروارید را دارد، چنین سؤالی طرح نکرد، بلکه در موقع خود، زمانی که «عبدالسلام کسلان» را دید و از کار و زندگی‌اش پرسید و شخصیت و قیافه او را دید، این سؤال مهم را، که سؤال مخاطب داستان نیز هست، پرسید. با این سؤال مرتبط به‌خوبی به مخاطب کودک نحوه سؤال پرسیدن مرتبط را آموزش داده است. همچنین زمانی که کسلان با بوزینه‌ای مواجه می‌شود

که شیخ تاجر برای او خریده است اندوهگین می‌شود و تلاش می‌کند رابطه میان این را با تجارت بداند. از این رو، پرسشی مرتبط و منطقی می‌پرسد: «عدتُ إلى الدار أقول لوالدتي، ساخرأ كي أخفف من شعوري بالإحباط: هل تعرفين شيئاً عن تجارة القروود التي لا سوق لها في بغداد؟!» (الشاروني، بی‌تا، ۳۵). ترجمه: به خانه برگشتم و با تمسخر به مادرم گفتم تا ناراحتی‌ام را برطرف کنم: آیا از تجارت میمون که در بغداد بازاری ندارد چیزی می‌دانی؟

کسلان پنج درهم به شیخ داده بود تا وسیله‌ای برای او بخرد تا بتواند با آن تجارت کند و از فقر نجات پیدا کند، اما شیخ بعد از بازگشت از سفری دورودراز بوزینه‌ای برای او خریده است. او از این موضوع ناراحت و شگفت‌زده است و با سؤالی مرتبط سعی دارد ارتباط این خرید با تجارت را بداند. در اینجا لازم است تا شخصیت سؤال کند و کودک نیز از نحوه سؤال کردن آگاه شود. اینکه سؤالات باید مرتبط و در موقع خود طرح شود؛ به‌عبارتی به کودک می‌آموزد در مواقع مقتضی پرسش خود را مطرح کند و از طرح آن نهراسد.

۲-۲. دریافت ارتباطات میان رشته‌های مختلف تفکر

دومین مؤلفه در نظریه لیپمن (۱۹۲۳-۲۰۱۰) تلاش قصه‌پرداز یا معلم برای ایجاد شرایط و زمینه‌هایی است که به دریافت ارتباطات میان رشته‌های مختلف تفکر می‌انجامد. به نظر لیپمن «برنامه درسی باید به نحوی طراحی شود که در قالب برنامه درسی موجود قرار گیرد و با مهارت‌های بنیادی خواندن، نوشتن و حساب کردن تضادی نداشته باشد. مهارت استدلال کردن را نیز به‌عنوان یک مهارت به مهارت‌های بنیادی می‌افزاید. او تفکر فلسفی را به‌عنوان بنیادی برای همه مهارت‌ها و همه رشته‌ها و گفت‌وگو در قالب «اجتماع پژوهشی» (یا حلقه‌های کندوکاو)، که در کلاس درس برگزار می‌شود، به‌عنوان روش اساسی برای یادگیری تفکر درباره همه موضوعات و رشته‌های درسی در نظر می‌گیرد. معتقد است که بدین‌وسیله می‌توان تفکر را وارد همه رشته‌ها و موضوعات

درسی کرد» (مدرسی، ۱۳۹۳: ۲۱). بنابراین، از نگاه لیپمن باید میان موضوعات مختلف ارتباط برقرار شود و علت این ارتباط شناسایی شود تا کودک بتواند این ارتباط را درک کند و تفکر او تقویت گردد. در حکایت «الکسلان وتاج السلطان» در چند موضع این شگرد به کار رفته است، مثلاً زمانی که بوزینه خریداری شده به ظاهر بی‌ارزش زمینه‌ی ثروتمند شدن شخصیت کسلان را فراهم می‌کند، این موضوع برای کسلان قابل توجیه و قابل باور نیست. بنابراین، وی همواره به تفکر درباره‌ی این دو محور می‌پردازد. در ادامه‌ی قصه زمانی که حقیقتاً ثروت را به چشم می‌بیند بیان می‌کند: «قالت والدتي وجهها يشع لأول مرة في حياتها بنور فرح حقيقي: الآن تصدق أنها خمسة دراهم مباركة. وهي مباركة حقاً وبغير حدود، وإن كنت قد احتجت إلى وقتٍ لأقتنع نفسي بحقيقة فضل القرد الذي اشتراه الشيخ لحسابي بـدراهمي!» (الشاروني، ۱۹۹۰: ۳۹). ترجمه: «مادرم گفت در حالی که چهره‌اش برای اولین بار زندگی از نور درخشان برخوردار بود: الان باور می‌کنی که آن تنها پنج درهم پربرکت است. درواقع برای شما بابرکت و بدون محدودیت است، بنابراین باید زمان زیادی را در زندگی خود صرف کنی تا به اهمیت بوزینه‌ای که شیخ با پول‌های من آن را خریده پی ببری».

کسلان در طی مقاطعی از روایت به ارتباط میان بوزینه و ثروتمند شدن می‌اندیشید و در صدد دریافت ارتباط میان حوزه‌های مختلف تفکر است. روایت هم ت عمداً برای مقاطعی پیوند این دو حوزه را از نگاه کسلان بیان نکرده و چنین چیزی برای مخاطب از کانون نگاه شخصیت کتاب سبب تلاش برای تفکر به حوزه‌های مرتبط شده است. همین موضوع است که تا مراحل به پیش برد داستان کمک می‌کند. اهمیت این موضوع از جهت تقویت تفکر به قدری است که نویسنده در ادامه می‌گوید: «مدينة البصرة انشغلت بأسرها، على مدى أسابيع طويلة، بأخبار القرد وحكاياته الفريدة» (همان، ۴۰)؛ ترجمه: «تمام شهر بصره برای هفته‌های متمادی درگیر اخبار میمون و داستان‌های منحصر به فرد آن بود». بنابراین، تفکر و دعوت به تفکر نه برای مخاطب، بلکه به‌عنوان امری کلی و

متمایز در این قصه مورد توجه قرار گرفته است. ارتباط میان این دو به قدری مهم است که نه تنها تلاش کودک برای فهم آن کاملاً بجا و مفید است، بلکه موضوع برای دیگر مردم نیز به سوزۀ محبوب مبدل گشته است. این نگاه سبب شده است تا کودک حتی به اموری که ظاهراً ارتباطی با هم ندارد بیاندیشد و زمینه‌ی تفکر در مورد چگونگی ارتباط میان حوزه‌های مختلف و حتی متضاد فراهم شود.

۳-۲. استنتاج از گفت‌وگوها و رفتارها

سومین مؤلفه در نظریه لیپمن استنتاج از گفت‌وگوها و رفتارهاست. در نگاه او این موضوع به جمع‌بندی، کادرسازی ذهن توانایی برای حل و فصل موضوعات به صورت بسته می‌انجامد و روایت را از بحث‌های بیهوده، باز و بی‌نتیجه در امان می‌دارد (لیپمن، ۱۹۹۵: ۶۸). در حکایت «الکسلان وتاج السلطان»، مؤلفه استنتاج از گفت‌وگوها و رفتارها برای دستیابی به هدف و پیش برد داستان به کار رفته است. در همان بند آغازین روایت جمع کردن تاجران برای دستیابی به گوهری خاص فرمان می‌دهد و سرانجام روایت بعد از شنیدن نظرات آنها به جمع‌بندی خاصی می‌رسید که سردرسته حاجبان در بار بیان می‌کند: «قال كبير الحُجَّاب: إذا كنّا لم نعتُر عليها في بغداد، يا مولاي فقد نجدُها في البصرة... أخبرني شهيدُ التِّجَار أن الأملَ الوحيدَ في الوصولِ إلى الجوهرة لن يكونَ إلا عند رجلٍ واحدٍ من أغنياء البصرة اسمه عبد السلام الكسلان» (الشاروني، ۱۹۹۰: ۶). ترجمه: «رئیس حجره‌نشین گفت: اگر در بغداد آن را نیافتیم، سرورم، شاید در بصره آن را پیدا کنیم... شاهیندر تاجر به من گفت که تنها امید رسیدن به جواهر یافتن آن نزد یکی از ثروتمندترین مردان بصره است، به نام عبدالسلام الکسلان».

همان‌گونه که دیده می‌شود، آنها بعد از گفت‌وگویی، که تنها لمحۀ‌ای از آن در متن روایت آمده است، به نتیجه‌ای خاص رسیده‌اند؛ نتیجه‌ای از گفت‌وگو حاصل شده که نشان از بی‌فایده‌ی سطحی بودن گفت‌وگو میان آنها نیست. این همان چیزی است

که لیپمن در نظریه فلسفه برای کودکان به دنبال آن است و اینکه با سازمان‌دهی گفت‌وگوها و نتیجه‌گرفتن از آنها می‌توان به تقویت تفکر پرداخت. چنین مواردی که در متن اصلی هزار و یک شب چندان مورد تأکید قرار نگرفته، در متن معاصر شارونی با دقت به کار رفته و نویسنده به کادربندی گفت‌وگوها برای آموزش این نکته مهم به کودک مبادرت کرده است.

۲-۴. توضیح اصطلاحات

چهارمین مؤلفه در تفکر انتقادی لیپمن توضیح اصطلاحات و کلمات یا مفاهیم دشوار است تا از استنباط‌های نادرستی که ممکن است توسط مخاطب در فهم این اصطلاحات رخ دهد، پرهیز شود. «وقتی یک واحد زبانی دارای «مدلول میان مرزی» باشد یا دارای مدلولی باشد که نتوان حکم قطعی برای دلالت آن واحد زبانی بر آن مدلول صادر کرد آن واحد زبانی دارای ابهام و نارسایی است» (داوری، ۱۳۷۹: ۳۴). با آنکه ابهام از طبیعت و ذات زبان نشئت می‌گیرد و چند معنایی «موجب توسعه زبان و آسان شدن شیوه بیان می‌شود»، اگر در آن افراط شود خاصیتی وارونه پیدا می‌کند و باعث اختلال در ارتباط می‌شود (خانلری، ۱۳۶۱: ۲۲۴). رفع ابهام و شرح نکات مبهم سبب می‌شود که مخاطب به درک ارتباط میان اصطلاح و معنای آن پی ببرد و بیاندیشد و تفکر او به جنبش و حرکت افتد.

در حکایت بازنویسی «یعقوب الشارونی»، زبان ساده و بی‌آلایش است و اصولاً نویسنده به داستان کودک‌نویسی و شرایط آن آگاه است. بنابراین، اصطلاحات و ابهامات بسیار اندکی در داستان به کار رفته تا نیازمند شرح و تمایزی باشد. درواقع استنباط نادرستی از واژگان و تعبیری که ساده است رخ نمی‌دهد تا نویسنده نگران باشد و شارونی علاج واقعه قبل از وقوع کرده و از تعبیر اصطلاحی پرهیز کرده، اما گاهی ساختار و نحوه چیدمان روایت به گونه‌ای است که ابهام‌زاست. از این رو، نویسنده در چنین مواقعی تلاش کرده است با شرح و بسط روایت‌مندی را انجام دهد. در حکایت «الکسلان و تاج

السلطان»، شاهد کاربست مؤلفه توضیح اصطلاحات هستیم، برای مثال زمانی که خلیفه از عبدالسلام درباره تسمیه کسلان می‌پرسد، او در پاسخ برای اینکه ابهام را برطرف کند، می‌گوید: «حتی الآن يعرفني الناس باسم الكسلان، ففي طفولتي كنت أكثر الناس كسلًا. ووصل بي الكسل أني إذا نمت يومًا فوق سطح بيتنا في يوم من أيام الحر ثم غمرتني أشعة الشمس، أكسل وألا أنتقل إلى الظل، أي حركة أقوم بها تسبب لي ألماً في كل أجزاء جسمي، وأشعر بأعضائي مفككة فلا أقدر عن بذل أي مجهود» (الشارونی، ۱۹۹۰: ۹). ترجمه: «تا حالا مردم من را تبیل قلمداد می‌کردند، در کودکی تبیل‌ترین آدم‌ها بودم. تبیلی‌ام به قدری بود که اگر یک روز در روز گرمی بر پشت‌بام خانه‌مان می‌خوابیدم و نور خورشید بر من می‌تابید، تبیلی می‌کردم و زیر سایه نمی‌رفتم، هر حرکتی که انجام می‌دادم باعث درد در همه قسمت‌ها بدنم می‌شد. از بدن خود احساس می‌کنم اعضاها را از هم گسیخته شده‌اند، پس نمی‌توانم تلاشی بکنم».

در این نمونه، شخصیتی که به تبیل مشهور است زبان به سخن می‌گشاید و روایت از زبان او به توضیح مصطلح و صفت او می‌پردازد تا تأملات مرتبط را از تأملات غیرمرتبط متمایز کند و در این راستا بتواند تصویر دقیقی از صفت خود ارائه دهد. همچنین، در ادامه همین قصه، شخصیت ماجراجوی کسلان، برای اینکه از حقیقت گنج‌هایی که بوزینه برای او بیاورد تا از تأملات غیرمرتبط با آن‌رهایی شود و حقیقت ماجرا را کشف کند، به دنبال او می‌رود و تلاش می‌کند تا صحت و سقم این قضیه را دریابد. مثلاً می‌گوید: «حاولت أن أعرف أين يذهب، وكيف يأتي بكل هذه الثُحف والثروات المدهشة التي لاتناسب إلا قصور الملوك والسلطين، لكنه ظل لا يستطيع أن يفهم لماذا تشغلني الحاجة إلى معرفة مكان الكنز ما دام يحضر لي منه في كل يوم مزيداً» (همان، ۴۳). ترجمه: «سعی کردم بفهمم او به کجا می‌رود و چگونه این همه آثار و ثروت شگفت‌انگیز را که فقط برای کاخ‌های پادشاهان و سلاطین مناسب است به ارمغان آورد، اما او هنوز نمی‌توانست بفهمد که چرا

نیاز به دانستن مکان گنج است. تا زمانی که هر روز بیشتر برایم می‌آوردند، مرا مورد توجه قرار داد.»

همان‌طور که دیده می‌شود، کسلان در صدد تمایز تصور خیالی و نامرتب خود از تصور واقعی و مرتبط است، البته ذات پاک او، که مبادا این جواهرات از سر سرقت در دربار و خزانه پادشاهان آورده می‌شود، وی را به این تکاپو وامی‌دارد. در اینجا برای تمایز قائل شدن میان تأملات مرتبط و غیرمرتبط در تلاشیم و نویسنده بزنگاه‌های اندیشگانی را به‌طور دقیق حلاجی کرده است.

۲-۵. ارزش‌یابی ناسازگاری راهکار

پنجمین مؤلفه ارزش‌یابی ناسازگاری راهکار یا پی‌بردن به اشتباه است. این مؤلفه به نحو کارآمد و تأثیرگذاری تفکر انتقادی به کودک می‌آموزد و در تشخیص سره از ناسره و درست از غلط بعد از آزمودن روش‌ها بسیار مفید و مؤثر است (ستاری، ۱۳۹۳: ۱۰). ابزار آموزشی و تعلیمی، که با کودک ارتباط دارد، باید به او بیاموزد که راهکار اشتباه به چه دلیل اشتباه است و دلیل این اشتباه ارزیابی و بررسی شود. همچنین در قصه کسلان و تاج السلطان در مواقعی شاهد کاربست مؤلفه ارزش‌یابی ناسازگاری راهکار هستیم. زمانی که شخصیت داستانی دست به اقدامی می‌زند که با منطق همراه نیست، هرچند با باور و نگرش او هماهنگ است، همراهان سعی می‌کنند مطابق با نگرش او راهکار ناسازگار وی را جبران کنند: «عندما تأكد بقیة التجار من تصميم الشيخ على قراره، فاجتمعوا وتشاوروا، ثم أعلنوا قرازم للشيخ: خذ منا أضعاف أكبر ربح تتوقع أن تحقّقه الدراهم الخمسة، لكن دعنا نواصل طريقنا». في تصميم قال الشيخ وهو يضح صندوقاً كبيراً أمامهم: ادفعوا الآن لحساب الكسلان ما ترضى عنه ضمانتكم. وفي الحال تجمّعت في الصندوق أموال طائلة....» (الشارونی، ۱۹۹۰: ۱۸). ترجمه: «وقتی بقیه بازرگانان از عزم شیخ برای تصمیم‌گیری مطمئن شدند با همدلی ملاقات و مشورت کردند، سپس تصمیم خود را به شیخ اعلام کردند: از ما چند برابر بیشتر سودی که انتظار دارید از پنج

درهم به دست آورید، بگیرید، اما اجازه دهید به راه خود ادامه دهیم». شیخ این طرح را پسندید، درحالی که جعبه بزرگی را جلوی آنها می‌گذاشت، می‌گوید: همین حالا به حساب عبدالسلام الکسلان بپرداز تا وجدانتان خشنود گردد. خیلی زود پول زیادی در صندوق جمع شد...»

در اینجا، شیخ با وجود باور سخت خود نسبت به انجام وعده راضی می‌شود تا دوباره مسیر را بازنگردد و به ناسازگاری راهکار خود پی می‌برد. هرچند بیشتر از آنچه متوقع بود، به شخصیت فقیر «الکسلان» کمک می‌کند و هدف وی، که رضایت فقیر است، بیش از حد انتظار برآورده می‌شود.

۲-۶. شناسایی فرضیه‌های زیربنایی

کاربرد فرضیه‌های زیربنایی در داستان و شناسایی آن در داستان، تا کودک آنها را درک کند و کارکرد آن را در روایت تشخیص کرد، زمینه را برای آموزش انتقادی تفکر کودک فراهم می‌کند (قائدی، ۱۳۹۵: ۱۱۲). کودک در مواجهه با چنین موضوعاتی ذهنی فرضیه‌ساز خواهد داشت و ابعاد و جنبه‌های دیگر به‌ویژه ابعاد زیرین یک موضوع را می‌سازد یا کشف می‌کند (مرتضوی، ۱۳۹۱: ۳۹). بیان فرضیه‌ها باعث می‌شود که رابطه‌ای منطقی و علت و معلولی میان پدیده‌ها برقرار باشد و مخاطب قبل از اندیشیدن به نتیجه و ماحصل رفتار یا گفتار به فرضیه آنکه از سوی نویسنده یا آموزگار تبیین شده است بیانید.

در حکایت «الکسلان و تاج السلطان»، این مؤلفه با توجه به حوادث شگفت‌انگیز و غیرمترقبه‌ای که در مراحل از داستان به‌طور رمزآلود و نمادین رخ می‌دهد به کار می‌رود و شخصیت‌ها زمانی که علت حقیقی بسیاری از امور را نمی‌دانند به شناسایی و بازسازی فرضیه‌های زیربنایی می‌پردازند. برای مثال در نمونه ذیل چنین رویکرد و نگاهی از سوی الکسلان برای فهم رابطه میان خرید بوزینه و نجات تاجران دیده می‌شود: «أصابني خيبة أمل عند ما خرجت أحمل القرد بين يدي، بينما يتطلع هو إلى وجهي

يَتَأَمَّلُنِي بِطَرِيقَةٍ لَا أَفْهَمُهَا!! هل يُمكن أن تكون هناك أية علاقة بين هذا الحيوان الذي لا يُجيد إلا تقليد حركات الإنسان، وبين النجاة التي يتحدث عنها الشيخ عبدالظافر بكل هذه الحرارة؟! (الشاروني، ١٩٩٠: ٣٥). ترجمه: «احساس ناامیدی شدید کردم وقتی میمون را در دست داشتم و بیرون می‌رفتم، درحالی که او به صورتم نگاه می‌کرد و طوری به من فکر می‌کرد که من مقصودش را نمی‌فهمم، آیا بین این حیوان که فقط در تقلید حرکات انسان خوب است و نجات شیخ عبدالظافر با این همه شور و حرارت از آن صحبت می‌کند، رابطه‌ای وجود دارد؟»

در اینجا «عبدالسلام کسلان» در صدد شناسایی فرضیه‌های زیربنایی است و اینکه چطور و چگونه این بوزینه سبب نجات تاجران شده است. وی در حال فهم رابطه میان این دو و بازشناسایی فرضیه‌هایی است که می‌تواند به فهم او کمک کند و از تقلید حرکات انسان به عنوان یک فرضیه، سپس از نقش این بوزینه در تجارت سخن می‌گوید. همین شکل از شک و تردید، که به بازسازی فرضیه‌های زیربنایی منجر می‌شود، در ادامه قصه‌ها هم دیده شود، زمانی که «شیخ عبدالظاهر» کسلان را به خانه خود دعوت می‌کند و کسلان در ذهن خود فرضیه‌ها و احتمالاتی می‌سازد: «وصل الشيخ بنفسه بعد قليل، قمتُ أرحب به... قال هيا معي إلى داري». تبادلُ النظرات المتسائلة مع أمي فماذا يُمكن أن أجد في بيته إلا عددًا آخر من القروء التي أصبحت كل حظي ونصبي من سفريات أكبر تاجرٍ من تجار البصرة إلى الصين؟ (همان، ٣٦)؛ ترجمه: «شیخ خود به زودی از راه رسید، من از او استقبال کردم... گفت با من به خانه‌ام بیا. نگاه‌های شگفت‌انگیزی میان خود و مادرم ردوبدل کردم، چه چیزی در خانه او می‌توانم پیدا کنم جز تعدادی میمون که همه شانس و سهم من از سفر بزرگ‌ترین تاجر از بصره به چین شده است؟»

همان‌گونه که دیده می‌شود، سوژه فرضیه‌ای زیربنایی برای علت دعوت او به خانه شیخ تاجر در ذهن خود می‌سازد که اگرچه درست نیست، اما در هر صورت نشان‌گر پویایی ذهن شخصیت و

آموزش فرضیه به مخاطب کودک است. رمزآلود بودن خریدی که شیخ برای عبدالسلام کرده، یعنی بوزینه‌ای کچل و لاغر، به خلق و طراحی این گونه فرضیه‌ها در سطح داستان کمک کرده است. همچنین همین مؤلفه به شیوه‌ای بسیار تأثیرگذار و هوشمندانه در صفحه بعد همین داستان آمده است، زمانی که شیخ کسلان را با نام سید (آقا) می‌خواند و ذهن او از این شگفتی به دنبال علت و فرضیه‌های زیربنایی است: «ثم أشار إلى بعض العاملين عنده، وأمرهم قائلاً: أحضروا الصناديق الخاصة بالسيد عبدالسلام الكسلان! لم أفهم ماذا يقصد، ولا عن أية صناديق يتحدث، ولماذا، للمرة الأولى، يسبق اسمي بلقب السيد؟ هل يريد أو يؤكد لعمالة لسبب ما، أهمية شخصيتي؟ (همان، ٣٧). ترجمه: «سپس وی به چند تن از کارگزارانش اشاره کرد و به آنها دستور داد و گفت صندوق‌های جناب عبدالسلام کسلان را بیاورید. منظورش را متوجه نشدم و نمی‌دانستم در مورد کدام صندوق‌ها صحبت می‌کند و چرا برای اولین بار نام من را با آقا خطاب کرده است؟ آیا او به دلایلی ارزش و جایگاه شخصیت من را می‌خواهد یا به کارگزارانش گوشزد کرد یا هدف دیگری دارد؟»

در اینجا، سوژه اصلی قصه از اینکه شیخ او را به اسم آقا خوانده شگفت‌زده شده است و متناوب با تفکر انتقادی لیپمن به علت و چرایی این سخن و عبارت می‌اندیشد و تفکر او به حرکت درمی‌آید. آنچه بیش از ساخت خود فرضیه اهمیت دارد، ساخت نوع فرضیه است که نیازمند توجه به مقوله روایت‌مندی در اثر است؛ اینکه شخصیت علت ذکر این اسم را بنابر فرضیه‌ای به دلیل حضور کارگران می‌داند. چنین فرضیه‌ای نیاز به تفکر زیادی دارد و به نسبی بودن اندیشه سوژه نسبت به یک امر و عدم مطلق‌گرایی وی اشاره دارد.

۷-۲. مستدل کردن اعتقادات و تصمیمات

مستدل کردن اعتقادات و تصمیمات گرفته شده از دیگر مؤلفه‌های مورد بحث در نظریه لیپمن است (لیپمن، ۱۳۹۵: ۱۸۷). در حکایت

نویسنده تلاش کند مخاطب خود را اقناع کند که چگونه و به چه طریقی این بوزینه وارد حکایت شد.

۸-۲. آموزش قیاس و وجه تشابه

آموزش قیاس یکی دیگر از مؤلفه‌های تفکر انتقادی است. در تعریف آن گفته شده است: «قیاس در لغت به معنای اندازه‌گیری و در اصطلاح منطق گفتاری است که از چند قضیه فراهم آمده و ذاتاً مستلزم گفتار دیگری است. قیاس سرایت حکم اصل است به فرع، به جهت اشتراک در جامع است. اصل موضوعی است که حکم شرعی آن با نص ثابت می‌شود و فرع موضوعی است که حکم آن به قیاس ثابت می‌گردد و عت مشترک جامع آن دوست» (یوسفی‌مقدم، ۱۳۸۷: ۸۶). طبیعی است که قیاس، علاوه بر منطق و فقه و دیگر علوم، در آموزش نیز مهم‌ترین وسیله است و در قصه‌های کودکان، که هدف تعلیمی و آموزشی دارد، به کرات به کار می‌رود. در ادامه به کاربرد آن در حکایت مورد بحث یعقوب الشارونی می‌پردازیم.

در حکایت «الکسلان و تاج السلطان»، مقایسه‌هایی در مقاطع مختلف داستان دیده می‌شود که در نتیجه به تفکر انتقادی کودک می‌انجامد و مهارت اندیشگانی وی را فعال و تقویت می‌کند. حس تأمل و کنجکاوی کودک با شنیدن و خواندن این مقایسه‌ها فعال می‌شود و او به جزئیات و ابعاد این مقایسه می‌اندیشد: «قال مسرور: لست أبلغ با مولای... إنه ليس غنياً فقط، بل هو أغنى الأغنياء.... ليس هناك أفخم من داره إلا قصر الخلافة.. أطباق طعامة كلها من ذهب و سُرُجُ حصانه مزین بالأماس واللؤلؤ... ملابسُ جديرةً بامبراطور الصين... حتى حوائط حمام داره مكسوة بالرخام النادر الثمين المطعم الذهب والفضة» (الشارونی، ۱۹۹۰: ۶). ترجمه: «مسرور گفت: اغراق نمی‌کنم مولای من... او نه تنها ثروتمند است، بلکه ثروتمندترین ثروتمندان است... هیچ چیز مجلل‌تر از خانه او نیست، جز قصر خلافت.. ظروف غذایش تماماً از طلا و زین اسبش مزین به الماس و مروارید است... لباس‌های

«الکسلان و تاج السلطان»، مستدل کردن تصمیمات و بسیاری از رفتارهایی که در سطح داستان رخ می‌دهد، بسیاری برای نویسنده مهم بوده است. الشارونی در همان آغاز حکایت دلیل اینکه الکسلان این همه جواهرات دارد را با احضار آن توسط خلیفه بسط داده و از اینکه چرا بوزینه‌ای را می‌خرد هم دلیل آن آمده است که این بوزینه توسط دیگر بوزینه‌ها مورد آزار و اذیت قرار می‌گرفت و در دیگر موارد جزئی و کلی، هر جا که حادثه خرد یا کلان رخ دهد، نویسنده تلاش کرده است آن را مستدل رها کند. مهم‌ترین مسئله به موضوع خرید بوزینه ربط دارد که نویسنده در فهم ارتباط آن با کلیت داستان به تردید می‌افتد. در همین صحنه بیان می‌شود: «جذب انتباهه قردٌ منتوفٌ الشعرِ يلتصقُ بالبائعِ لا يفارقُ مجلسه، ما إن ينشغلُ صاحبه مع أحد المُشترين حتى تنقُصُ بقيةُ القردِ عليه تشدُّ شعره وتنتفه، فيقومُ صاحبها بضربها لإبعادها عنه. والمُدْهَشُ أن القردَ المضطهدَّ تنبّه إلى اهتمام الشيخ به، فأخذ يُطيلُ النظرَ إليه كأنما يستعطفه أو يطلب إنقاذه مما يُعاني! أشفق الشيخُ عبد الظافر على ذلك القرد واقترب من البائع يبلغه عرضة الذي طراً على خاطره في تلك اللحظة» (الشارونی، ۱۹۹۰: ۲۰). ترجمه: «توجه او به میمون بدون مو جلب شد که خود را به فروشنده می‌چسباند و صندلی خود را ترک نمی‌کرد. به محض اینکه صاحب آن با خریدار مشغول می‌شود، بقیه میمون‌ها به او هجوم می‌آورند و موهایش را می‌کشند و از جا می‌کنند. مالک آنها را کتک می‌زند تا آنها را از او دور کند. نکته شگفت‌انگیز این است که میمون آزار دیده متوجه علاقه شیخ به او شد، پس مدتی طولانی به او نگرست، گویی که از او التماس می‌کند و از او می‌خواهد که او را از رنجی که می‌کشد نجات دهد. شیخ عبدالظافر بر آن میمون رحم کرد و به فروشنده نزدیک شد و او را از پیشنهادی که در آن لحظه به ذهنش رسید، آگاه کرد.»

نویسنده در یک صحنه روایی کامل تلاش کرده است زمینه ورود این بوزینه به روایت را مستدل ثبت و ضبط کند، زیرا این بوزینه بعد از ورود نقش مهمی در قصه ایفا می‌کند. پس لازم است که

او شایسته یک امپراتور چین است... حتی دیوارهای حمام او نیز با سنگ مرمر کمیاب و گران بها پوشیده شده که با طلا و نقره منبت کاری شده است».

روایت در اینجا از مقایسه قصر سلطان با قصر خانه عبدالسلام کسلان سود جسته است. در ادامه این مقایسه به جزئیات دو مکان موردنظر پرداخته شده است؛ مقایسه میان جام‌ها و اسب و لباس و اجزاء و عناصر و ارکان دو خانه. با این روش، نویسنده مقایسه را در سطوح بیشتری دنبال کرده و حس شناخت و تسلط به موضوع را برای مخاطب کودک بسی پررنگ‌تر و آماده‌تر ساخته است. همچنین در مقطع پایانی قصه آموزش قیاس و تشبیه با استفاده از ذکر مصداقی از قیاس دیده می‌شود: «أما أنت يا عبدالسلام، فلن نناديك بعد اليوم الكسلان، اسمك منذ اليوم، عبدالسلام البصري، واخترناك لتكون شهيداً تجار البصرة، تأتي لتشاركننا ليالي السمر» (همان، ۴۶). ترجمه: «و اما تو ای عبدالسلام پس از امروز تو را تنبل نمی‌گوییم، نام تو از امروز عبدالسلام بصری است و تو را همچون شهید بازگاران بصره بر گزیده‌ایم، تو بیا ما با همراهی کند و ما شب‌ها از حکایات سحرانگیزت برای من بخوان».

در اینجا، نگاهی مقایسه‌ای، که از جانب خلیفه ارائه می‌گردد، مبتنی بر تشبیه این شخصیت از جهت جایگاه و آشنایی با جواهرات و مرواریدها به «شهید» تاجر بزرگ بغداد، است. در اینجا با ذکر این مصداق ذهن مخاطب به این مقایسه و کشف مشابهت‌ها و تفاوت‌ها سوق داده می‌شود. ذهن کودک در پی این مقایسه فعال می‌شود و قدرت فکروری او تشدید می‌شود.

طریق صحنه‌های داستانی که فضایی ملموس برای خواننده ایجاد می‌کند، کارآمد و نتیجه‌بخش است. در داستان «الکسلان و تاج السلطان»، زمانی که مادر کسلان او را نزد طبیب می‌برد تا درمانی برای تنبلی او بیابد، طبیب که در جایگاه مهمی قرار گرفته است این عقیده را اصلاح می‌کند و به کشف عقیده غلط از طریق استدلال و ارزیابی در ست می‌پردازد. برای مثال در بند مربوط بیان می‌دارد: «كيف تنسبون حالة ابنك كل هذه السنوات إلى الكسل وحده؟! هذا الذي تسمونه كسلاً هو علامة خطيرة من علامات مرض في الأعضاء الداخلية... أتركه هنا عند أصدقائي وسأعطيه الدواء والغذاء المناسبين، ثم أتبع أثر علاجي، فهذا مرض أريد وصفه وبيان أثر علاجي له في كتاب أقوم بتأليفه عن مختلف الأمراض» (الشاروني، ۱۹۹۰: ۱۰). ترجمه: «چطور حال پسر را در این سال‌ها تنها به تنبلی نسبت می‌دهی؟ اینکه شما اسمش را تنبلی می‌گذارید نشانه جدی بیماری در اندام‌های داخلی است... او را اینجا با دوستانم رها کن تا به او دارو و غذای مناسب بدهم، بعد پیگیر تأثیر درمانم هستم. این بیماری است که می‌خواهم در کتابی که درباره بیماری‌های مختلف می‌نویسم، اثر درمانی آن را شرح و توضیح دهم».

در اینجا مادر با ادعای اینکه پسرش به تنبلی دچار است او را نزد طبیب می‌آورد. در اینجا یک عقیده وجود دارد که مادر و اهالی خانواده بدان باور ندارند، اما طبیب این عقیده نادرست را کشف و تخطئه و اصلاح می‌کند و باور دارد که این تنبلی بنابر بیمارها و دلایلی داخلی است و نباید آن را بنابر تنبلی تقلیل داد.

۹-۲. کشف عقاید غلط

از دیگر مؤلفه‌هایی که در آموزش تفکر انتقادی لیمن مورد تأکید است، کشف عقاید غلط از طریق بیان استدلال و دلیل است و با این روش کودکان امکان واکاوی، ارزش‌یابی و نقد کارها و گفته‌های خود را به‌عنوان امری مفید می‌پذیرد و از روش‌های نادرست بازداشته می‌شوند (لیمن، ۱۳۹۴: ۱۹). مسلماً آموزش چنین روشی از

۱۰-۲. یادگیری انتقاد کردن و تغییر عقیده در مواجهه

با انتقاد

خود قضیه انتقاد کردن یکی از مؤلفه‌های درونی نظریه لیمن است که براساس مفهوم انتقاد پایه‌ریزی شده است. لیمن اعتقاد دارد که متن داستانی باید انتقاد کردن را به کودک بیاموزد، همچنین نحوه تغییر عقیده در مواجهه با انتقاد را به او یاد دهد (مرتضوی، ۱۳۹۱: ۵۹).

۸۷). این مؤلفه در حکایت «الکسلان وتاج السلطان» نیز در چندین مقطع به کار رفته است و ساختار تفکری و اندیشگانی اثر را تقویت نموده است. شخصیت‌ها بعد از هر تصمیمی فرضیه‌های زیربنایی آن را بررسی می‌کنند و از نظر می‌گذرانند، سپس نظر خود را اعلام می‌کنند. برای مثال، در صحنه خرید بوزینه توسط شیخ از بوزینه‌فروش، فروشنده زمانی که فرضیه‌ای مناسب از زبان شیخ می‌شنود، تصمیم به فروش آن با مبلغ کم پنج درهم می‌کند: «وَجَدَ الشَّيْخُ أَنَّ الْبَائِعَ لَا يَزَالُ يُفَكِّرُ، فَأَضَافَ: وَلَسْتُ أَظُنُّ أَحَدًا سَيَدْفَعُ فِيهِ أَيْ ثَمَنٌ وَهُوَ يَبْدُو كَالْأَجْرِبِ بِهَذَا الشَّعَرِ الْمَتَوَفِّ!»!! کانت هذه الحجة حاسمة، فزَالَ تَرَدُّ الْبَائِعِ وَأَعْلَنَ موافقته» (الشارونی، ۱۹۹۰: ۲۱). ترجمه: «شیخ متوجه شد که فروشنده همچنان در فکر است، ادامه داد که من فکر نمی‌کنم کسی برای او بهایی بیشتر بدهد، با این موه‌ای کنده شبیه شتر گر (یا بیمار مبتلا به گری) شده است. این استدلال قاطع بود، پس فروشنده از تردید دست برداشت و موافقت خود را اعلام کرد».

در اینجا میان فروشنده و خریدار بر سر خرید بوزینه یک نوع چانه زنی رخ داده است. خریدار بعد از انتقاد بجا و منطقی از کالای عرضه شده عقیده خود را تغییر می‌دهد و حاضر می‌شود بوزینه را با همان قیمت درخواستی به شیخ بفروشد. اینجا به نقش مهم انتقاد می‌توان پی برد و اینکه چگونه یک انتقاد سازنده و واقعی می‌تواند نظر مخاطب را تغییر دهد. به مانند همین تغییر عقیده در مقابل انتقاد همراهان از تصمیم شیخ مبنی بر بازگشت به چین جهت خرید وسیله‌ای برای شخصیت کسلان دیده می‌شود.

۲-۱۱. فهمیدن و فهماندن آنچه در ذهن است

از نظر لیپمن روایت زمانی که در ابهام بگذرد در آموزش تفکر انتقادی موفق عمل نمی‌کند و داستان سرا می‌بایست آنچه در ذهن است را آشکار و تفسیر کند (ستاری، ۱۳۹۳: ۴۰؛ پیازه، ۱۳۹۴: ۱۲). در حکایت «الکسلان وتاج السلطان»، در مقاطع مختلفی، شیخ داستان تلاش می‌کند باورها و عقاید خود را به دیگران منتقل کند.

باور در این قصه بیش از هرچیز به کمک به شخصیت الکسلان فقیر گره خورده و در واقع بسیاری از فراز و نشیب‌های داستان به همین قضیه بستگی دارد. در صحنه‌ای از داستان که شیخ به همراه همکاران و دیگر تاجران توسط بوزینه‌ای که برای کسلان خریداری کرده بود نجات یافته بودند، سعی می‌کند به آنها یادآوری کند تا به وعده خود عمل کنند و هزار دینار نذر خود را بعد از نجات به جا آورند. مسائل و موضوعات کسلان به قدری برای شیخ مهم است که در مواقع مختلفی سعی می‌کند آنچه درباره کسلان در ذهن خود دارد را به دیگران بفهماند: «جمع الشیخ التجار وقال لهم وهو يتنهّد في ارتياح: الله منحن السلامه بسبب هذا القرد، وعلينا الوفاء له بما تعهدنا به، لعل الله يحفظنا بعنايته بقية الرحلة حتى نعود سالمين إلى البصرة. وبغير تردد أخرج كل واحد منهم ألف دينار ذهباً، فتجمع للقرد وصاحبه عبدالسلام الكسلان قدر عظيم جداً من المال» (الشارونی، ۱۹۹۰: ۳۳). ترجمه: «شیخ بازرگانان را جمع کرد و آهی از سر آسودگی کشید و گفت: خداوند به‌خاطر این میمون به ما سلامتی عطا کرد و باید به عهد خود با او وفا کنیم، شاید خداوند با عنایت خود ما را تا پایان سفر حفظ کند تا سالم به بصره برگردیم. هر یک از آنها بدون تردید هزار دینار طلا بیرون آوردند، پس میمون و صاحبش عبدالسلام تنبل پول بسیار زیادی بدین واسطه جمع کردند».

همان‌طور که مشاهده می‌شود، شخصیت داستانی سعی کرده تا آنچه را در ذهن خود دارد به مخاطبان و تاجران بفهماند. مأموریت وی در این مقطع به‌مانند بسیاری از صحنه‌های داستان فهماندن آن مطالب و موضوعاتی بود که مربوط به کسلان و نیکی کردن به او بود، زیرا از نظر او نیکی کردن به فقرا برکت دارد و نجات جان و نعمت‌ها ناشی از همین عقیده است.

۳. نتیجه

نتایج به‌دست‌آمده از بررسی داستان الکسلان وتاج السلطان از یعقوب الشارونی به شرح زیر است:

به ظاهر نادرست باشد (به مانند خرید بوزینه)، کاربرد بهنگام قیاس و تشبیه (مقایسه کسلان با شاهان و امپراتورها)، کشف عقاید غلط (عدم تمایز میان بیماری و تبلی)، یادگیری انتقادکردن و آموزش آن (انتقاد از ظاهر بوزینه هنگام خرید) و فهمیدن آنچه در ذهن است (توجیه علت چربی خرید بوزینه) عوامل تفکر انتقادی را به کرات و هدفمند به کار برده است و حکایتی با بار فکروریزی بالا پدید آورده است.

منابع

باقری نوع پرست، خسرو، (۱۳۹۴)، فیک در ترازو: نگاهی انتقادی از منظر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

بختیه، حامد ابراهیم، (۲۰۲۲)، «تشکلات البنية السردية في رواية (ليلة النار) ليعقوب الشاروني»، مجلة بحوث كلية الآداب، س ۱۱، ش ۵۲، صص ۱۱۷-۱۳۷.

پیازه، ژان و اینهلدر، باربل، (۱۳۹۴)، روان شناسی کودک، مترجم: زینت توفیق، چ ۱۳، تهران: نشر نی.

حسینی، زهرا، (۱۳۹۸)، «بررسی تطبیقی جایگاه تفکر فلسفی در بازنویسی داستان حی بن یقظان کیلانی و بجه آدم آذربیدی با نظریه لیپمن»، مجلة تفکر و کودک، س ۱۰، ش ۲، صص ۴۷-۷۳.

حسینی، زهرا و همکاران، (۱۳۹۸)، «بررسی تطبیقی جایگاه تفکر فلسفی در بازنویسی داستان حی بن یقظان کیلانی و بجه آدم آذربیدی با نظریه لیپمن»، مجلة تفکر و کودک، س ۱۰، ش ۲ (پیاپی ۲۰)، صص ۴۳-۶۸.

حسی، زهرا و زینی وند، تورج، (۱۴۰۰)، آموزش اندیشه برای کودکان در ادبیات داستانی معاصر مصر (مطالعه موردی: «تاجر بغداد» اثر کامل کیلانی براساس نظریه لیپمن)، مجلة زبان و ادبیات عربی، س ۱۳، ش ۲ (پیاپی ۲۵)، صص ۱۰۴-۱۲۱.

حیدرنسب، فرحناز و همکاران، (۱۴۰۰)، «شگردهای فکروریزی در

- داستان الکسلان و تاج السلطان از یعقوب الشارونی از مختصاتی چون سادگی زبان، شفافیت محتوا، فرم و سازمان دهی دقیق برخوردار است و این ویژگی ها در افزایش بسامد مؤلفه های تفکر انتقادی لیپمن اثر گذاشته است. چنین ساختار و شکلی سبب بروز و کاربست مؤلفه های تفکر انتقادی لیپمن به صورت فراوان و دقیق شده و نویسنده حکایتی حاوی عوامل مختلف تقویت کننده تفکر کودک پدید آورده است.

- میان پانزده مؤلفه تفکر انتقادی لیپمن، یازده مؤلفه، که برخی بیش از یک مصداق دارند، در حکایت الکسلان و تاج السلطان شارونی به کار رفته است. هرچند، با توجه به ساختار داستانی اثر، مبانی نظری آموزش تفکر انتقادی، نعل به نعل، در اثر به کار نرفته است، اما نویسنده در نحوه روایت مندی و چیدمان رویدادها و جملات از این امکان بهره گرفته است. همچنین دقت و توجه شارونی در به چالش کشیدن شخصیت های داستانی و ایجاد روایتی پویا و جذاب به گسترش مؤلفه های تفکر و تقویت اندیشیدن کودک انجامیده است.

- نویسنده در مواردی، با ایجاد پرسش های مرتبط از بزنگاه های مرتبط داستان، به چالش کشیدن راهکارها، نگرش ها، ارزیابی کارها و اشتباهات و... تفکر کودک را هدف قرار داده و آن را برای تفکر و تأمل بیشتر بر موضوعات و رویدادها به اندیشیدن درباره محتوای داستان فرا می خواند. در نتیجه، کنش تفکر بعد از مطالعه داستان تا مدت ها در ذهن وی نقش می بندد.

- حکایت الکسلان و تاج السلطان با توجه به رویدادهای پیاپی و جذاب، طرح سؤالات بجا و منطقی (سؤال از چربی ثروتمند شدن کسلان)، ایجاد ارتباط میان حوزه های مختلف اندیشگانی (ربط میان تبلی و ثروتمندی)، رهان کردن بخش های روایی به گونه پراکنده و ارائه نتیجه گیری از آن، توضیح ابهامات و شرح نقاط مبهم (شرح لقب شخصیت که با ثروت وی همخوانی ندارد)، ارزیابی راهکارهای نادرستی که شخصیت ها در برخی موارد به کار می برند، مستدل کردن اعتقادات و تصمیمات، هرچند که عجیب و

عبدالمهدی معرف‌زاده و سید منصور مرعشی و علی شریفی.
تهران: پارسیک.

لیپمن، متیو، شارپ، مارگارت آن و اسکانیان، فردریک س،
(۱۳۹۵)، فلسفه در کلاس درس، مترجمان: محمد زهیر و خسرو
باقری نوع‌پرست، چ ۱، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
فرهنگی.

کوکبی، مرتضی، حری، عباس و مکتبی‌فرد، لیلا، (۱۳۸۹)،
«بررسی مهارت‌های تفکر انتقادی در داستان‌های کودکان و
نوجوانان»، مطالعات ادبیات کودک، س ۱، ش ۲، صص ۱۵۷-
۱۹۳.

مدرسی، سعید، (۱۳۹۳)، «تبیین و تحلیل رویکرد تفکر انتقادی در
عرصه تعلیم و تربیت»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم
تربیتی فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات.

مرتضوی اصل، رحمان، (۱۳۹۱)، «بررسی الگوی لیپمن در زمینه
آموزش فلسفه به کودکان و استخراج دلالت‌های آن در تربیت
شناختی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه پیام نور
تهران.

مرعشی، سید منصور، (۱۳۹۰)، آموزش فلسفه به کودکان، تهران:
انتشارات کانون پرورش فکری کودکان

میرصادقی، جمال، (۱۳۸۰)، عناصر داستان، چ ۴، تهران:
انتشارات سخن.

ناجی، سعید، (۱۳۸۹)، کودک فیلسوف، تهران: پژوهشگاه علوم
انسانی و مطالعات فرهنگی.

ناجی، سعید، (۱۳۹۰)، کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان؛
گفت‌وگو با پیشگامان، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
فرهنگی.

داستان‌های فرهاد حسن‌زاده بر پایه نظریه لیپمن (مطالعه موردی:
داستان‌های گروه سنی الف، ب و ج)، مجله تفکر و کودک،
س ۱۲، ش ۲ (پیاپی ۲۴)، صص ۱۸۱-۲۱۱.

خانلری، پرویز، (۱۳۶۱)، زبان‌شناسی و زبان فارسی، چ ۲، تهران:
توس.

داوری، نگار، (۱۳۷۹)، «دلالت چندگانه، ابهام و ابهام در زبان و
ادبیات فارسی»، نامه فرهنگستان، ش ۸، صص ۳۴-۵۴.

رجبی، مهسا و همکاران، (۱۳۹۶)، «افسانه‌های ایرانی پریان
ابزاری برای فکری‌پروری کودکان (رهیافتی آموزشی براساس نظریه
لیپمن)»، مجله تفکر و کودک، س ۸، ش ۲ (پیاپی ۱۶)، صص ۵۹-
۸۶.

رشتچی، مژگان، (۱۳۸۹)، «ادبیات داستانی کودکان و نقش آن در
رشد تفکر»، مجله پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،
س ۱، ش ۲، صص ۳۳-۳۷.

ستاری، علی، (۱۳۹۳)، فلسفه برای کودکان، چ ۱، قم: پژوهشگاه
حوزه و دانشگاه.

الشارونی، یعقوب، (۱۹۹۰)، الکسلان وتاج السلطان، القاهرة: دار
المعارف

فیشر، رابرت، (۲۰۰۵)، آموزش تفکر به کودکان، مترجمان: مسعود
صفایی مقدم و افسانه نجاریان، اهواز: رسش.

فیشر، رابرت، (۲۰۰۳)، آموزش و تفکر، مترجم: فروغ کیان‌زاده،
چ ۲، اهواز: نشر رسش.

قائدی، یحیی، (۱۳۹۵)، مبانی نظری فلسفه برای کودکان، چ ۱،
تهران: مرآت.

قائدی، یحیی، (۱۳۸۳)، آموزش فلسفه به کودکان؛ بررسی مبانی
نظری، تهران: انتشارات دواوین.

لیپمن، متیو و همکاران، (۱۳۹۴)، کودکان و مهارت تفکر؛
راهنمای آموزش تفکر و سبک زندگی به دانش‌آموزان، مترجمان:
press.

Lipman, Matthew, (1995) Moral Higher Order
Thinking and Philosophy for Children. Early

References

Lipman, Matthew, (2003) Thinking in education,
second edition. Cambridge: Cambridge University

- Childhood Development and Care, Vol.107.
- Fischer, John Martin & Ravizza, Mark. (1993). "Introduction" in Perspective on Moral Responsibility, Eds. J.M Fischer and M. Ravizza, Cornel University Press. USA: Ashgata.
- Khosrow, Bagheri, (2014). Fabak on the scales: a critical view from the perspective of Islamic education philosophy, Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Piaget, Jean; Inhelder, Barbel. (2014). Child Psychology, translated by Zeenat Tawfik, 13th edition, Tehran: Ney Publishing.
- Hosseini, Zahra (2018), "Comparative examination of the position of philosophical thinking in the rewriting of the story of "Hay bin Yaqzan" by Kilani and "Child of Adam" by Azarizdi, with Lipman's theory", Thought and Child Magazine, 10, No. 2, pp: 73-47.
- Khanleri, Parvez. (1361). Linguistics and Persian language, Tehran: Tos, second edition.
- Davari, Negar, (1379) "Multiple Signification, Ambiguity and Ambiguity in Persian Language and Literature", Farhangistan Letter, No. 8, 1379, pp. 54-34.
- Rashtchi, Mozghan (2009) "Children's fiction and its role in the development of thinking", Humanities and Cultural Studies Research Institute, first year: second issue: pp. 23-37.
- Sattari, Ali. (2013). Philosophy for children. First edition, Qom: Hoza and University Research Institute.
- Al-Sharoni, Yaqoob (1990), Al-Kashlan and Taj al-Sultan, Cairo: Dar al-Maarif
- Fisher, Robert (2005), Teaching Children to Think, translated by Masoud Safai Moghadam and Afshana Najarian, Ahvaz: Rash.
- Fisher, Robert (2003). Education and thinking. Translated by Forough Kianzadeh. Publication Ahvaz second edition.
- Qaidi, Yahya. (2015). Theoretical foundations of philosophy for children. First edition, Tehran: Marat.
- Qaidi, Yahya. (1383), teaching philosophy to children, a review of theoretical foundations, Tehran: Dovavin Publications.
- Lipman, Matthew, et al. (2014). Children and the skill of thinking, a guide for teaching thinking and lifestyle to students, translated by: Abdul Mahdi Ma'rafzadeh, Seyed Mansour Marashi and Ali Sharifi. Tehran: Parsik.
- Lipman, Matthew; Sharp, Margaret Ann; Scanian, Frederick S. (2015). Philosophy in the classroom. Translated by Mohammad Zuhair and Khosro Bagheri. First edition, Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Modarsi, Saeed (2013), Explaining and analyzing the critical thinking approach in the field of education and training, master's thesis in the field of educational sciences, philosophy of Islamic education and training, Tehran: Islamic Azad University, science and research department.
- Mortazavi Asl, Rahman. (2011). Examining Lippmann's model in the field of teaching philosophy to children and extracting its implications in cognitive education, master's thesis, Tehran: Tehran Payam Noor University.
- Marashi, Seyyed Mansour (2010), Teaching Philosophy to Children, Tehran: Children's Intellectual Education Center Publications
- Mirsadeghi, Jamal. (1380), Story Elements, 4th edition, Tehran: Sokhon Publications.
- Naji, Saeed. (1389). Philosopher's child. Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Naji, Saeed. (1390). Philosophical exploration for children and teenagers, conversation with pioneers, Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.